

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
Bölcsészettudományi Kar

ALAPSZAKOS SZAKDOLGOZAT

**A korai jazz stílusok a modern jazz beköszöntéig:
múlt és jelen**

Témavezető:
Dr. Bodnár Gábor
intézetigazgató, egyetemi tanár

Készítette:
Nagy Noémi
Zenekultúra alapszak
ügyvitel minor

2022

Nyilatkozatok

1. Alulírott Szerző, nyilatkozom, hogy jelen dolgozat saját szellemi termékem, önálló munkám eredménye. A dolgozat készítése során betartottam a hivatkozásokra vonatkozó szabályokat, a szó szerinti idézéseket idézőjellel is jelöltem. Jelöltem azt is, ahol saját korábbi munkáimból használtam fel részleteket. Tudomásul veszem, hogy a plágiumot elkövető hallgatóval szemben fegyelmi eljárás indítható.
2. Alulírott Szerző, nyilatkozom, hogy a dolgozatban szereplő adatokat jogszerűen használtam fel. Tudomásul veszem, hogy a dolgozat titkosítására nincs lehetőség.

Budapest, 2022.10.25.

Tartalom

1. Bevezető.....	4
2. A jazz kialakulása.....	5
2.1. A jazz eredete, rövid összefoglaló.....	5
2.2. Munkadal.....	6
2.3. Blues.....	7
2.4. Ballada.....	8
2.5. Spirituálé.....	9
2.6. Ragtime.....	10
2.7. Fehér Dixieland.....	11
2.8. Az alkoholtilalom hatása.....	11
2.9. A swing.....	12
3. Interjúk.....	20
3.1. Interjú Dennert Árpáddal.....	20
3.2. Interjú Szalóky Bélával.....	21
3.3. Interjú Hibály Mónikával.....	23
3.4. Interjú Nagy Ivánnal.....	25
4. Összegzés, reflexió.....	27
5. Felhasznált irodalom:.....	29

1. Bevezető

Szakedolgozatom témája a korai jazz stílusokra fókuszál egészen a modern jazz beköszöntéig, de szűkebb értelemben véve a swing műfaja áll a középpontban. Ennek a korszaknak, illetve a jazz kialakulásának megszületését vizsgálom, valamint a jelenkor tradicionális jazz és swing helyzetét Magyarországon. Kutatásom további célja annak kifejtése, hogy ezt a rétegzeneét hogyan lehetne fenntartani és populárisabbá tenni a fiatal generációk körében. A swing zene ma olyan zenei esztétikum, amelyet fontos lenne bemutatni annak a rétegnek is, akik eddig nem hallottak róla: azt tapasztaltam, hogy az ifjúság körében ez a stílus sokaknak ismeretlen terület. Fontosnak tartom ezért, hogy eljuttassuk a fiatal generációhoz ezt a gazdag és rendkívül színes zenei értékeket tartalmazó műfajt.

A téma választása egyértelmű volt számomra, a jazzen belüli műfajok közül mindig a swing volt az a stílus, ami a legközelebb áll hozzám, mivel – édesapámnak is köszönhetően – ez kísérte végig az eddigi életemet. Ugyanakkor az utóbbi egy évben a bebop világába is volt szerencsém betekinteni, megérteni a régi és a modern jazz átmenetét, fejlődését. Emellett megfogalmazódott bennem, hogy a jazznek itthon meglepően magas kultúrája virágzik, és az itthoni jazz-zenészek muzikalitása, felkészültsége, tudása egyértelműen világszínvonalú.

Mivel ennek a műfajnak mindenképpen van jövője, a kérdés az, miként lehetne populárisabbá tenni ebben a túlságosan felgyorsult világban.

Kutatásom egyik legfontosabb része, hogy interjút készíthettem Magyarország kiemelkedő swing zenészeivel az itthoni swing zene, kultúra, és közösség helyzetéről arról, milyen az itthoni „swing helyzet” napjainkban. Eddigi tapasztalataim szerint a swing muzsika már most is meglévő, viszonylag aktív szerepét a magyar (populáris) zenei kínálat piacán nem szabad veszni hagyni: a műfaj egy olyan kulturális értéket, esztétikumot képvisel, amelyet nem elhanyagolható, ezért is választottam ezt a témát. Az interjúkra Dennert Árpádot, Szalóky Bélát, Nagy Ivánt és Hibály Mónikát kértem fel, e helyről is köszönöm, hogy valamennyien készséggel álltak rendelkezésemre.

2. A jazz kialakulása

2.1. A jazz eredete, rövid összefoglaló

A jazz az Amerikai Egyesült Államokban jött létre, eredete az Afrikából Amerikába kihurcolt, rabszolgasorba kerülő feketék kultúrájából és zenei szokásaik ötvözetéből alakult ki. A stílus a különböző országok kulturális és zenei hatásainak kohójában kristályosodott ki. A tradicionális jazz viszont egyetlen meghatározó városhoz kötődik, melynek neve New Orleans. Később már New York és Chicago lett az új központ.¹

Három nagyobb stílusirányzatból, műfajból formálódik, rajzolódik ki a jazz, a worksongból, azaz munkadalból, a bluesból és a vallásos spirituáléból. A munkadal a feketék közösen végzett fizikai munkája közben alakult ki, mezőgazdasági munkavégzés közben ritmusra dolgoztak dinamikus és rekedtes, csúszkáló hangon énekeltek, így a munka is gyorsabban haladt. Ilyen csoportos munka volt például az aratás, favágás, vasúti sínek fektetése.²

A blues körülbelüli jelentése a rosszkedv, innen ered a blue-note, azaz csúszkáló hangok. A blues nem csak zenei stílus, hanem egy zenei forma is: ismétlődő akkordmenete fülbe-mászó, jellegzetes, és a mai napig erre épül a könnyűzenei stílusok jelentős része. Kezdetben a blues számok lassúbb tempójúak voltak, később gyorsult a tempó, így alakult ki a boogie-woogie. A harmadik stílus a vallásos spirituálé. A feketéket a keresztény vallás felvételére is rákényszerítették, így persze részt vettek vallásos szertartásokon, ahol lendületes, dinamikus ritmusú énekek csendültek fel, és ezeket a dalokat mozgással, tapssal kísérték.

A három fő előzmény mellett nagy szerepet játszik a szintén New Orleansból származó Marching Band: tulajdonképpen indulózenét előadó fúvószenekar (a Marching Band közismert dalokat játszott, ezek lehetnek népdalok is). A másik stílus, ami jelentős szerepet kap a jazz kialakulásában, a ragtime. Jelentése: szaggatott idő, s a dalok ritmikájára utal a „ragged” stílus. A műfajra jellemző a zongora basszus szólamának indulószerűen lüktető kísérete, illetve a jobb kézben szinkópált ritmussal megszólaltatott dallam, „hátravitt time”-ban. A ragtime-ot leginkább zongorán játszották, leghíresebb képviselője Scott Joplin.³

¹ Gonda J. (1979). *Jazz: Történet, elmélet, gyakorlat* (Átdolg. bőv. [kiad.]). Zeneműkiadó. 26. oldal

² Gonda J., i. m. 26-33. oldal

³ Gonda, J, i. m 35-52. oldal

A jazz kialakulása során a fekete és a fehér jazz kezdetben eléggé külön állt egymástól, a fehér bandák igyekeztek a fekete bandák zenélési stílusát imitálni. Ez a helyzet először Benny Goodmannek köszönhetően változott meg, és később ő alapított olyan zenekart, ahol fekete és fehér muzsikuskok játszhatták együtt ugyanazt a stílust. Kétféle irányzat alakult ki a jazz kezdetekor, a New Orleans-i jazz, amely jellegzetesen fekete jazz volt, valamint a fehér jazz, azaz a dixieland. Stílustörténetileg a New Orleans-i jazz a klasszikus jazz legelső korszaka. Ennek az időszaknak és stílusnak a legkiemelkedőbb zenészei Joe King Oliver, Sidney Becket, Louis Armstrong voltak, valamint kiemelkedő együttese a Creole Jazz Band, a Hot Five és a Hot Seven zenekarok. A fehér jazz, azaz a dixieland azért kapta elnevezését, mert New Orleansben olyan fehér zenészek álltak össze zenélni, akik a feketék zenei stílusát, sajátosságait próbálták átvenni, leutánozni dixieland bandaként. A legelső ilyen jazz banda az Original Dixieland Jazz Band volt.⁴

2.2. Munkadal

A feketék mezőgazdasági munkájuk közben ritmikus dalokat énekeltek, ez volt a munkadal, a jazz egyik elődje. Akkoriban a muzsikálás mindig valamilyen mozgással társult, amelynek több, a közös munkából, valamilyen közös ünneplésből eredő oka is lehetett. Ezek a dalok úgynevezett utcai kiáltások voltak, nyilván kíséret nélkül. Recitáló jellegű, nagyon jellegzetes előadásmóddal, pár hangból összeálló dallamok: könnyebb volt a munkát végezni, ha volt hozzá zene, ami felpörgette a légkört.

A munkadal által kifejlesztett mozgáskultúrát azért nagyon fontos megemlíteni, mert ez a fajta ritmusra történő megmozdulás – akár csak kézzel, vagy lábbal – a jazzben is elterjedt, és a mai napig állandó, akár kényszeres mozgásnak is mondható a jazz hallgatók, szeretőik számára.⁵

Konkrét példa a legismertebb régi munkadalkok közül:

⁴ Lighthouse. (2015, június 7). A jazz története. Lighthouse. <https://baloghpét.com/2015/06/07/a-jazz-tortenete/>
elérés: 2022. október 24.

⁵ Gonda J., i. m. 35-36. oldal

THIS OLD HAMMER

FOLK SONG

1. This old hammer shine like silver, shine like gold, boys, shine like gold. Well this old
hammer shine like silver, shine like gold, boys, shine like gold.

2. Well don't you hear that hammer ringing? Drivin' in steel, boys, drivin' in steel.
3. Can't find a hammer on this mountain, Rings like mine, boys, rings like mine.
4. I've been working on this old mountain Seven long years, boys, seven long years.
5. I'm going back to Swannanoa Town-o, That's my home, boys, that's my home.
6. Take this hammer, give it to the captain, Tell him I'm gone, boys, tell him I'm gone.

1. ábra A This Old Hammer című népdal ⁶

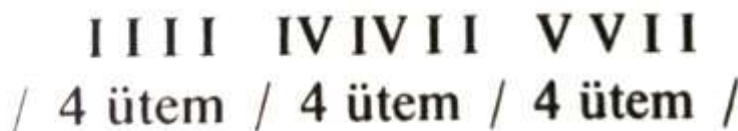
2.3. Blues

Európában a 17. század környékén találkozott a zene világa a dallam-kíséret viszonytal. Ez a zenei képlet azért érdekes, mert korábban a dallamnak nem volt kísérete, hanem egy másik dallamot játszottak fölé / mellé / alá, amely vagy egy szinten volt a fő dallammal (polifon szerkesztés) vagy a többi szólam igazából kíséretet alkotott hozzá (homofon szerkesztés). Ami a legfontosabb: az akkord itt már nem három szólam, hanem önmagában helytálló zenei elem, így jött létre az akkordikus gondolkodás. A blues legtöbbször 12 ütemes periódusból áll, komoly szabályrendszer, amelyet variálva, improvizatíván lehet ismételni, de emellett előfordul a 8, 16, 20, 24, 32 ütemes periódus is. Általában ez a 12 ütemes periódus, harmóniarend így áll össze: 4 ütem tonika, 2 ütem szubdomináns, 2 ütem tonika, 2 ütem domináns, 2 ütem tonika. Az első téma eljátszása után először még közös improvizációt lehetett hallani, ami a dixieland korszakra és a swing korszak elejére is jellemző volt. Ezt követően a bluesban nemcsak a kollektív improvizáció működött, ami igazából annyit jelent, hogy a dallamot kiegészítik, díszítik a hangszerek, variált dallamokkal. Ezzel szemben később már önállóan improvizáltak a különféle hangszerek, ahogyan a swing korszaknál, majd a modern jazznél is szokás. Ahogy a legtöbb népzene, úgy blues dallama is a pentaton skálából áll össze.⁷

⁶ Cox, G. (1990). The legacy of folk song: The influence of Cecil Sharp on music education. *British Journal of Music Education*, 7(2), 89–97. elérés: 2022. október 24.

⁷ Pernye András. (2007). A jazz. *Noran*. 71-80. oldal

A lá-pentaton skála szolmizálva lá hangról l-d-r-m-s. Ugyanez abc-s hanggal például A-C-D-E-G. A blues-ban ehhez a pentaton skálához lá-ról szolmizálva hozzáadunk egy ri-t – ez abc-s hanggal Disz. Elsősorban ettől lesz blues-os a hangzás. Persze a blues nem ennyire egyszerű... A pentaton skála egzakt hangjaihoz képest a blues hangok sokkal összetettebbek. A blues-játék, illetve -ének szerves alkotóelemei a csúszkáló hangok, a „piszkos hangok”, mind azt mutatják, hogy a bluesra jellemző a vonszolt – egyik hangról a másikra átcsúszó – előadás-mód, és a hangok nem feltétlenül „tiszták”. Jellemző a „fekete, rekedtes” éneklési forma, a kiáltás. Bessie Smith például nagyon jól bemutatja ezt a fájdalmas hangvételt, amitől blues elnyeri minden más jazzen belüli műfajtól is karakterisztikusan elkülöníthető hangzásvilágát.⁸ A stílus már nevéből adódóan is szomorúbb, mint a dallamos tánczene.

2. ábra: Blues alapforma harmóniaköre fokokban⁹

A blues dallam népi eredetű, az afroamerikai népzeneben és a jazzben is nagyon fontos szerepet tölt be. Az amerikai fekete kultúrából ered, ahogyan a munkadal és a spirituálé is. A jazz kialakulásának is szerves része, de a néger népdalok a jazz kialakulása után is megmaradnak.

A jazz-zene „magába szívta” a blues gyökereit, a bluesnak így az instrumentális és a vokális formában is központi szerepe van. A korai blues stílusra leginkább a melankolikus, improvizatív érzet jellemző. Az improvizáció a jazzben elhagyhatatlan: a bluesban is az, ahogyan a további, afroamerikai folklór gyökerekkel rendelkező műfajoknak is szerves része.¹⁰

2.4. Ballada

A jazz kialakulására a ballada is nagy hatással volt (balladát a mai korban is használjuk a jazzen belül). Általában a swing zenében közepes, azaz medium swing vagy gyorsabb, „up” tempójú dalokat játszanak, a balladára ugyanakkor a lassú – akár rubato (amely hasonlóan kötetlen, mint a magyar parlando, rubato módon előadott népdal) – akár ritmikus, de lassabb tempó a jellemző.

⁸ Pernye A., i.m. 83-88. oldal

⁹ Gonda J., i.m. 44. oldal

¹⁰ Gonda J., i.m. 44-45. oldal

A ballada, mint a jazz egyik őse, több versszakból álló, népies hangvételű mű. Akkori témája nagyon sokrétű volt, a mindennapi történésekről szólt, még állattörténetekről is. A balladák hangulata borús, elbeszélő jellegű.

A mai kontextusban vett ballada a Great American Song Bookból, azaz az örökzöldek közül, majdnem mindig szerelmes témájú. Ha ma azt mondjuk: ballada, olyan híres dalok juthatnak az eszünkbe, mint a Body and Soul (Johnny Green), Misty (Eroll Garner), My Foolish Heart (Victor Young).¹¹

2.5. Spirituálé

Ahogy a jazz gyökerei a rabszolgasorsra jutó feketéktől eredtek, a vallásos spirituálé is az észak-amerikai vallásos feketék zenéje volt kezdetben, mivel a spirituálé az egyik fő előzménye, és szerves része volt a jazz kialakulásának. A spirituálé mai nevén gospelként ismert, ami az evangéliumot jelenti, kórusra írt vallásos zenét, ahol a szólista és a kórus válaszolgat egymásnak.¹²

2.5.1. A spirituálé gyökerei

A térítők, akik körbeutazták a világot, hogy hirdessék Isten igéjét, énekeltek spirituálékat, s azokat általában kísérettel adták elő, például gitárral. Később keresztény gyülekezetekben, templomokban terjedt el az akkor már gospel néven ismertebbé vált spirituálé.¹³ Sok zenei műfaj volt hatással a spirituálé virágzására, köztük például a 15. századtól fejlődő protestáns korál (amelynek legkiemelkedőbb feldolgozója és formaalkotója Johann Sebastian Bach volt).¹⁴

2.5.2. A spirituálé két verziója

1. Az egyik változata a Bibliából származó zsoltárok éneklésének variálása egy vagy akár több szólamban, improvizációval, dallamvariációval – kísérettel vagy anélkül.

¹¹ Gonda J., i.m. 37-38. oldal

¹² [www.latomus.eoldal.hu](https://latomus.eoldal.hu/cikkek/Negro_Spiritual_and_Gospel/Spirituale_es_gospel.html). (é. n.). Mi a spirituálé és a gospel? TABULA CANDIDA. Elérés: 2022. október 24., forrás https://latomus.eoldal.hu/cikkek/Negro_Spiritual_and_Gospel/Spirituale_es_gospel.html

¹³ [www.latomus.eoldal.hu](https://latomus.eoldal.hu/cikkek/Negro_Spiritual_and_Gospel/Spirituale_es_gospel.html). (é. n.). Mi a spirituálé és a gospel? TABULA CANDIDA. Elérés: 2022. október 24., forrás https://latomus.eoldal.hu/cikkek/Negro_Spiritual_and_Gospel/Spirituale_es_gospel.html

¹⁴ [www.komoly-zene.eoldal.hu](https://komoly-zene.eoldal.hu/cikkek/mufajok/koral.html). (é. n.). Korál. KomolyZene. Elérés: 2022. október 24., forrás <https://komoly-zene.eoldal.hu/cikkek/mufajok/koral.html>

2. A másik típus „jazzesebb”, a pentaton hangsor készletét használja fel, ami a blues alapja is, s a ritmus sokkal dinamikusabb, lendületesebb.¹⁵

2.5.3. A spirituálé elterjedése

Amerikában a polgárháború után (1865-től) sokféle újítást történt az oktatás területén. Új egyetemeket alapítottak speciálisan a tanulni vágyó feketék számára, ahol kórusokat is indítottak. Egy híresebb kórus, amelynek vezetője George White kórusvezető volt, az elsők között iktatta be repertoárjába a spirituálét, mint kezdetleges műfajt – később a kórus Fisk Jubilee Singers néven működött, és nagy sikereket aratott.¹⁶

2.6. Ragtime

A cakewalk táncstílusból kialakult ragtime a jazznek szintén egyik előzménye volt (bár máig vitatják, hogy csak hozzáadott-e valamit a jazzhez annak kialakulása során vagy szerves része volt a jazztörténetnek: a ragtime-ot, hasonlóan a klasszikus zenéhez, csak kottából játsszák, ezért az improvizáció semmilyen formában nem jelenik meg benne – ha viszont a jazzre gondolunk, egyből az improvizáció jut az eszünkbe). Ennek az ágazatnak a dallamvilága inkább európai, így a fekete zenei elemek egyáltalán nem jelentek meg benne, amelyek viszont központi szerepet játszanak a jazz kialakulásában. A ritmusban azonban már előjön a szinkópás motívum, („ragged”, a ragtime szóból eredőn), ami a jazz szinte legfontosabb eleme.

A ragtime fénykora a New Orleans piroslámpás negyedeiben élő fekete közösségtől ered, elsősorban Ernest Hogantól, aki az első afroamerikai zenészként önálló darabot álmodott meg a Broadway-n.

A ragtime korszakának legfontosabb személye azonban Scott Joplin volt, akinek a Maple Leaf Rag című műve óriási sikert aratott akkoriban.¹⁷

¹⁵ www.latomus.eoldal.hu. (é. n.). Mi a spirituálé és a gospel? TABULA CANDIDA. Elérés: 2022. október 24., forrás https://latomus.eoldal.hu/cikkek/Negro_Spiritual_and_Gospel/Spirituale_es_gospel.html

¹⁶ A spirituálé különös története. (é. n.). GNL911. Elérés 2022. október 24., forrás https://elmehu-nyor.blog.hu/2018/12/17/a_spirituale_kulonos_tortenete

¹⁷ Jávorszky, B. (2014). A magyar jazz története. Kossuth Kiadó. 14. oldal

2.7. Fehér Dixieland

Miért fehér? Létre jöttek New Orleans szívében olyan fehér jazz bandák, akik a fekete jazz stílusát próbálták másolni, de ez a vonal sokkal inkább az európai zene világát tükrözte. A dixieland a bluesból, ragtime-ból, és a gospelből alakult ki dixielandd.

Az első ilyen jazz banda az Original Dixieland Jazz Band volt, ők kaptak lehetőséget az első lemezfelvételre is. Zenekaruk berobbanásától számítják a dixieland kezdetét.

A New Orleans-i zenekarokban megtalálható volt a trombita, a klarinét, harsona, dob, zongora, nagybőgő, bendzsó vagy gitár. Ez a fehér zenekaroknál hasonló volt, s a dixielandre kifejezetten jellemző a mai napig is a bendzsó. A korszakra a legjellemzőbb azonban a közös improvizáció, ami lényegében azt jelentette, hogy mindenki egyszerre játszott a témához kapcsolódó variációit (ezt a modernebb jazzben teljesen elhagyták). Általában a témát a trombita játszott, a többi fúvós hangszer pedig kísérte a dallamot. A ritmus szekció, azaz a bőgő és a dob segítette a szinkópás lüktetést, a zongora és a gitár, vagy bendzsó pedig a harmóniamenetet játszotta.

Fontos kiemelni az egyik leghíresebb fehér dixieland előadóját, Papa Jack Laine-t, aki dobosként vált ismertté – hasonlóképp a fekete jazz bandák stílusirányzatát másolva létrehozta a Reliance Brass Bandet, ahol kezdetlegesen előjött az igazi, nem előre megírt improvizáció, a rögtönzött variáció, azaz a HOT.¹⁸

2.8. Az alkoholtilalom hatása

Az 1920-as években bevezetett alkoholtilalom New Orleansben először segítette a jazz-zene elterjedését, de az ott élő gengszterek találtak kiskapukat és engedély nélkül jazz clubokat hoztak létre, ahol alkoholt is volt lehetőség fogyasztani és jazz-zene is szólt, mindez illegálisan. Ezek az állam által semmilyen formában nem támogatott helyek lettek a jazz-zenélés legkorábbi kezdetleges koncerthelyszínei. A helyszínek a föld alatt voltak, így nyilvánvalóan kizárólag esténként, illetve éjszaka üzemeltek.¹⁹

¹⁸ Jávorszky B., i.m 17-18.oldal

¹⁹ Jávorszky B., i.m 20.oldal

2.8.1. A swing korszak előtti nagy nevek

Az elképesztően sikeres Creol Jazz Band vezetője, a kornettjátékos King Oliver (a kornett a trombitához hasonló rézfúvós hangszer), a jazztörténet egyik kiemelkedő alakja, zenekarával elindította a „zenekari kiállást”. Később a sokak által ismert Louis Armstrong (1901-1971) is csatlakozott a bandához – de amikor távozott a zenekarból, a nagy sikert is vitte magával (King Oliver fedezte fel Louis Armstrongot, és hívta el a Creol Jazz Bandbe játszani).

Armstrong New Orleansben született a fekete gettóban: onnan tört ki, s olyan hatással volt a világra, hogy nevét azok is ismerik, akiknek semmilyen kötődésük nincs a jazz-zenéhez. Ez (sajnos) azzal is járt, hogy a tradicionális jazz-zene helyett a populárisabb világot választotta. A kornettet a 1920-as évek végén ő is leváltotta trombitára, emellett az énekes karrierrel is szép sikereket ért el.

A legenda szerint az énekes improvizáció kitalálása is hozzá köthető: amikor a Heebie Jeebies című számot vették fel, és a témát kellett volna énekelnie, de valahogy a kotta kiesett a kezéből, s mivel ez olyan felvétel volt, amit nem lehetett megállítani, elkezdett valamit improvizálni, ami nem a szöveg volt, és nem is volt értelme. Így „találta fel” Armstrong az énekrázást, azaz a scattelést.²⁰

2.9. A swing

A swing szó angolul a ritmusra utal, himbálást jelent, s ehhez a stílushoz köthető a big bandek kialakulása. A leghíresebb big bandeket Duke Ellington, Count Basie, Benny Goodman vezették. Az 1920-as években New Orleansból Chicago lett az új jazz-központ – a big bandek virágkora viszont a 30-as évekhez és New Yorkhoz köthető, itt kezdődött egy újabb jazz korszak. A swing azért nagy mérföldkő a jazz történetben, mert nagyon sok újítást hozott magával. A zenekar létszáma megnőtt, a zenére jellemző volt a triola, a nyolcados játékmód. New Yorkban a zene nagyon gyorsan terjedt, élőben közvetítették a fellépéseket.

Korszakukat meghatározó komponisták mutatták meg tehetségüket először a jazz-operett, jazz-musical, később a swing műfajában. Ilyen volt George Gershwin, Irving Berlin, Cole Porter és még sokan mások – tőlük ered az amerikai musical, amit a mai napig így nevezünk.²¹

²⁰ Jávorszky B., i.m 21-23. oldal

²¹ Jávorszky B., i.m. 23-25. oldal

Amíg a Broadwayen a musical futott be, New York északi részén, Harlemben egyre több és több jazzclub nyílt. Innen alakult ki a „Harlem stride” zongorázás, melynek atyja Fats Waller (1904-1943) volt (a stride játékmód a ragtime-ból alakult ki). Harlemhez nemcsak a stride zongorázás köthető, de az egyik leghíresebb jazzclub is itt működött, a Cotton Club, más néven a gengszteretek találkozóhelye. A feketéről kialakult sztereotípiákat megtestesítő Cotton Clubba viszont csak fehérek látogathattak kikapcsolódás céljából, bár ott feketék muzsikáltak. Az ott dolgozók is mind afroamerikai származásúak voltak, ahogyan a zenészek is, így együtt szórakoztathatták a fehér gazdag elit réteget.²²

2.9.1. Újítások

A nagyobb létszámú zenekarok a nyugati szimfonikus zenekarokra hasonlítottak. A fúvós szekció három szaxofonosból, egy trombitából és egy pozánosból, valamint a ritmus szekcióból áll, (bőgő, dob zongora: legfontosabb feladatuk 4-es tagolású lüktetést biztosítása), valamint a bendzsó helyett gitár veszi át a ritmus szerepét. Ahogy a klasszikus jazzben, itt is a trombita játssza a dallamot. Mivel nagy zenekarról van szó, szükség volt kottára, és úgynevezett arrangementre, ami a klasszikus jazzben még nem szerepelt. (A klasszikus jazzben leginkább fejben hangszereltek, hiszen sokan kottát sem olvastak, ennek neve volt a head arrangement.) A szólók részben egyszerűbbé váltak, nem volt jellemző a közös szólózás a fúvósoknál, ám ettől még volt helye az improvizációnak, de ez a hangszerelőtől is függött. A swing legfontosabb eleme, hogy a ritmusszekció végig biztosan, egyenletesen együtt játszik, alapot adva a többi szólóhangszernek, akik off-beat swingelnek – ez a swingelés.²³

2.9.2. Jellemzők

Az alap swing zenekarokra jellemző, hogy a legkisebb létszám általában 9 volt: benne két alt-szaxofon, egy tenorszaxofon, egy harsona, két trombita, s a ritmusszekcióban zongora, dob, nagybőgő. A big bandekben a létszám már nagyobb, lehetett benne négy, akár hat trombita, három-négy harsona, hat szaxofon, valamint a ritmusszekció, ami kiegészülhetett gitárral. (A ritmusszekció, a „beat” a swingben a lüktetés alapja – míg a fúvósok az „off-beat”, akik „swingelhetnek”, a hangokat minél hátrébb tehetik a time-ban, amíg a beat biztos. A dallam mindig a fúvósoknál van, a kíséret a ritmus szekciónál.)²⁴

²² Jávorszky B., i.m. 25-26. oldal

²³ Gonda J., i.m. 78-80. oldal

²⁴ Pernye A., i.m. 212-213. oldal

2.9.3. Big band korszak

A swing korszakkal vége lett a polifonikus muzsikálásnak, elkezdődött a big bandek virágkora. Ahogyan a big band (nagy banda) nevében is benne van, hogy a zenekar nagyobb létszámú, a létszám növekedésében történt nagy változás – de új zenei formák is létrejöttek a big bandel. A leghíresebb formációkat Benny Goodman, Count Basie, Duke Ellington, Woody Herman és mások alapították. Duke Ellingtonra nagy hatást gyakorolt a zongorista, zeneszerző, zenekarvezető Fletcher Henderson: ő volt, aki a tradicionális jazzt tovább tudta gondolni és ezt meg is tudta valósítani.²⁵

2.9.3.1. DUKE ELLINGTON

Duke Ellington az egyik legmeghatározóbb fekete zeneszerző és zongorista a jazz történetében, és az amerikai zenében. Saját 12 tagú big bandje a Duke Ellington Orchestra nevet viselte, amely a Cotton Club szívében alakult, és óriási sikereket aratott, éveken keresztül. Nem csak Armstrong, de Duke Ellington is turnézott Európában, ami akkoriban – túl az elképesztő és szenzációs élményt nyújtó sikereken – azt a pluszt is megadta, hogy ott szinte semmilyen előítéletet nem tapasztaltak: azt vették észre, hogy amit csinálnak, értékelik és művészeti kincsnek tartják. A folyamatos koncertezések során az 1940-es évek közepére már a leghíresebb big band lett Ellingtoné: rengeteg díjat nyert (például Grammy-díjak sokaságát) s több mint 2000 szerzemény lelhető fel életművében. Leghíresebb művei között található a Sophisticated Lady, az I'm Beginning To See The Light, a Solitude, és még sok olyan örökzöld, amelyet örömmel játszik a mai jazz-zenész közösség.

2.9.3.2. BENNY GOODMAN

Benny Goodmant a swing zene fehér királyaként szokták emlegetni (akire a fekete jazz-muzsikusok is felnéztek): nála érkezett el a swing csúcspontja. Zenei érzéke tanulhatatlan volt, a fekete és a fehér jazz stílust tudta ötvözni. Saját triójában a híres Teddy Wilson zongorázott és Gene Kupa dobolt. A zenekar azért is aratott nagy sikert és vált váratlanul érdekessé a világ számára, mert tagjai között egyaránt játszottak fehér és színesbőrű muzsikusok. 1938-ban a Carnegie Hall-ban volt alkalmuk fellépni, ami a jazz műfajában fontos mérföldkövet jelentett: esetükben nem a tánc miatt ment a közönség, hanem a koncert, a muzsika élvezete vonzotta a tömeget.²⁶

²⁵ Jávorszky B., i.m 25-26. oldal

²⁶ Jávorszky B., i.m. 29-30. oldal

2.9.4. Az amerikai swing tánczenekarok kialakulása

A tánczenés mulatók kialakulása előtt még nem tudtak az emberek rádiót hallgatni, lemezelejátszóhoz pedig csak a nagyon gazdag réteg jutott. Így 1910 után „befutottak” olyan mulatók, szórakozóhelyek, ahol igazi tánczenét lehetett hallgatni, s ezekben olyan táncformák alakultak ki, mint a Benny Hug, vagy Texas Tommy. (Kezdetben nem swingre, hanem ragitme-ra táncoltak, de mivel ez nem annyira „vált be” a tánchoz, ezeket az inkább pontozott ritmusú dixieland váltotta fel.)

Amerikában a zeneipar a lehető leggyorsabban alkalmazkodott az új zenei stílusokhoz: New York az 1920-as évek elején nem csak Amerikában, de az egész világon a jazz központjává vált. A lemezfelvételek, rádióadások, hangfelvételek nagyon gyorsan terjedtek, elérhetőek voltak bárki számára. A lemezkiadók, mulatók egyaránt itt alakultak egyre-másra, továbbá ez a város volt a legbefogadóbb és legsokrétűbb a jazz-műfajok számára. A több tagból álló tánczenekarok kora is Amerikában kezdődött el a '20-as évek végén: ebből két stílusirányzat származott, egyikük Kansas Cityből a másik New Yorkból eredt.²⁷

2.9.5. Swing tánc

A swing korszakhoz (1933-1947) a swing tánc köthető leginkább: akkoriban a swing zene a rádióból szólt, ám minden koncerten is táncoltak az ilyen típusú zenére. A jazzen belül ez az a műfaj, ami egyértelműen táncot kíván maga mellé, lüktetése is olyan, amire lehet táncolni (szemben a modernebb jazzel).

A swing tánczene közössége művészi és politikai kreativitásban szintén komoly áttörést ért el, ekkoriban Harlem lett a feketék kulturális központja.

Emellett a swing hatással volt a különböző művészeti ágakra, festészetre, színészetre, költészetre.²⁸

²⁸ Mi az a swing? – Keep swinging. (é. n.). Elérés: 2022. október 24., forrás <https://www.keepswinging.hu/mi-az-a-swing/> elérés: 2022. október 24.

2.9.6. Swing korszak Magyarországon: múlt és jelen

2.9.6.1. A MAGYARORSZÁGI SWING KORSZAK RÉGEBBEN

Magyarországon a tánczenének komoly kultúrája, hagyománya volt. Így Orlay Jenőt, művésznevén Chappyt, aki a magyar tánczene első korszakalkotó figurája, gyorsan beszippantotta a külföldi jazz élet: bekerült Arthur Briggs zenekarába. Később hazai pályán sikerült az akkori leghíresebb big bandet összeraknia. A jazzdobos Chappy mellett érdemes megemlíteni Buttola Edét, akinek hangszere a szaxofon és klarinét volt, és szintén tánczenét játszó zenekart alapított. (Ebben az időben számos szórakozóhely nyílt a jazz és a tánczene művelőinek és kedvelőinek, a tánczene fellendítette a klubok megnyitását.) A magyar tánczene korának virágzását segítette még Herrer Pál, Radics Gábor, és Weisz József „Api” is.²⁹

Egy példa a korszakból:

Oda vagyok Magáért (zene és szöveg: Fényes Szabolcs, Mihály István)

*„Nem jártunk ketten, együtt a kertben
Csendes nyári éjszakán.
Kezem kezében, csókunkat nézte
Álmodón a vén Tabán.*

*Egy drága szót sem mondott még.
Nem köt magához még emlék.
Itt a szívemben, csak a szerelmem ég!*

*Oda vagyok magáért! A fekete hajáért
Egyetlen egy szaváért, mosolyáért.
Oda vagyok egészen! A szívembe bevéstem
Hallgassa meg ha kérem a kérésem.*

*Szeretném, ha szeretne, rám nevetne!
Nem kívánom sokáig, csak örökre.
Oda vagyok magáért, s a fekete hajáért,
Egyetlen egy szaváért, mosolyáért.”³⁰*

A második világháborúban az amerikai jazz zenét tiltólistára helyezték, ahogy más műfajokat is a tengeren túli kontinensről. Szerencsére a háború után az újdonsült mulatókban újra lehetett hallani a szórakoztató amerikai jazz zenét, így a jazzkultúra ismét terjedhetett. Persze ez a korszak sem tartott sokáig, mert a szocializmusban a jazz hamarosan ismét tiltólistára került.

²⁹ Jávorszky B., i.m. 47-51. oldal

³⁰ Filmzenék: Oda vagyok magáért dalszöveg, videó—Zenezöveg.hu. (é. n.). Elérés: 2022. október 24., forrás <https://zenezoveg.hu/dalszoveg/7098/filmzenek/oda-vagyok-magaert-zenezoveg.html>

Önállóan képviselt műfajnak ekkor nem nevezhető a jazz, mivel csak vendéglátós formában tudtak muzsikálni a zenészek. Talán azért is került a tánczene a jazztól kissé távolabbra, mert a külföldi darabokat kottából „kellett” játszani, ezért a legfontosabb elem, az improvizáció kimaradt. A zeneileg korlátok közé szoruló tánczenekarok közül a leghíresebb Holéczy Ákos big bandje, az alapító művésznevéből eredő Filu Swingers.

Később Horváth „Patkány” Sándor gitárossal kezdetét vette az amerikai improvizatív jazz korszaka is. (Testvéreivel, Horváth „Patkány” Dezsővel, és Kati Horváth Lajossal a Rajkó zenekarban kezdték pályafutásukat.)

Solymossy Lajos, „Lulu” az ’50-es évek stride zongorázásának mestere volt, de a modern jazzt is terjesztette Magyarországon.

Ám a kezdetek korszakának zenészei egytől egyig csak az éjszakai vendéglátókig jutottak, onnan nem törhettek feljebb...³¹

A Benkó Dixieland Band

Az 1960-as évek fiatal bandái közül a Benkó Dixieland Band lett a legismertebb. A Kossuthdíjig eljutó együttes, amely 1957-ben alakult, az egyik olyan zenekar, amely egyaránt játszik swing zenét, dixielandet, esetenként még „mulatóst” is, és mind a mai napig töretlenül a színpadon található (a budapesti Pinceszínházban idén az 56. évadot kezdték el). A jazztörténet úgy utal rájuk, hogy a tradicionális jazz velük újra felbukkant, így mindenképp fontos őket e szempontból is megemlíteni – bár nem állítható, hogy jelenlegi repertoárjuk kifejezetten tradicionális jazz lenne. A Benkó Dixieland Band amatőr zenészekből összeálló zenekarként indult, mindenkinek volt fizető munkája, főállása, mellette hobbi szinten kezdte el pályáját a zenekarban. Sikerként számtalan alkalommal külföldön koncertezniük az évek során, először Európában, aztán Amerikában is.³²

2.9.6.2. HAZAI SWING, RAGTIME, DIXIELANDET JÁTSZÓ ZENEKAROK

A zenekarok nevében szereplő dixieland vagy ragtime, nem „garancia” arra, hogy az együttesek csak a két említett stílust muzsikálják – sőt, a híres Kecskeméti Bohém Ragtime Dixieland Band a swing zenében van leginkább otthon (bár ápolják a nevükkel is fémjelzett zenekari ragtime zenét is).

³¹ Jávorszky B., i.m. 56-59. oldal

³² Jávorszky B., i.m. 117-120. oldal

Ittzés Tamás, a zenekar „megálmodója”, minden tavasszal megszervezi a Kecskeméti Jazz Fesztivált, ami száz százalékban a swing zenére fókuszál, így ott számos magyar swing zenésszel van lehetőség találkozni, tanulni tőlük. Ittzés ezeket a zenei műfajokat szerette volna populárisabbá tenni a fiatalok körében, ezért a fesztiválon belül létrehozta a Bohém Jazziskolát, ahol rendszeresen lehet részt venni a swing, ragtime, dixieland koncerteken.

A Molnár Dixieland Band számos hazai jazz fesztiválon lépett fel, külföldön is megállják a helyüket. Fontos említeni a Debreceni Dixieland Jazz Bandet, a Miskolc Dixieland Bandet és a Budapest Ragtime Bandet.

Hot Jazz Band

1985-ben alakult a híres Hot Jazz Band zenekar, amely véleményem szerint a legautentikusabban adja vissza a magyar jazz hangzásvilágát. 1995-ben a franciaországi New Orleans Jazzversenyen első helyet szereztek, majd számos másik külföldi koncerten arattak szép sikereket.³³

Bényei Tamás, a zenekar alapítója és vezetője énekel, trombitál, bendzsózik, és hangszerel. A hattagú band további tagjai: Fodor László – klarinét, szaxofon, Kovács Tamás – harmona, Szabó Lóránt – gitár, bendzsó, Juhász Zoltán – nagybőgő, Galbács István – dob.

Az együttes hatszor jutott el a Sacramento Jazz Jubilee-ra az Amerikai Egyesült Államokba, a világ legnagyobb jazz-összejövetelére. Bényei Tamás sok formációt hozott létre, például az első tradicionális jazzt játszó Hungarian All Stars formációt 1996-ban, és a híres klaszikus big bandet, a Hot Jazz Band Gramophoniát, amely az egyetlen olyan big band zenekar Magyarországon, amely a mai napig csak a 30-as 40-es évek magyar és amerikai swing zenéjét veszi repertoárul.

Bényei Tamás éneklési stílusára jellemző a '30-as évek stílusa, például Sebő Miklós, Kalmár Pál előadasmódja. A zenekar célja, azon túl, hogy hűen visszaadja az adott évtizedek hangzásvilágát, bemutatni a mai kor „gépszívű népének” (idézet Sebő Miklós: Szereted-e még a kék ibolyát? című dalából) hogy ez a műfaj esztétikum, örökség, hungarikum.³⁴

Szereted-e még a kék ibolyát? (Szöveg: Szántó Gyula)

³³ Jávorszky B., i.m. 236-239. oldal

³⁴ Bényei Tamás. (2016, május 11). Hot Jazz Band. <https://hotjazzband.hu/benyei-tamas> elérés: 2022. október 24.

*„Szereted-e még a kék ibolyát, az én virágomat,
megérted-e még az álmaimat, s az én világomat?
Hisz ez a modern világ ma csupa motor,
nem divat a szív, a csók, s a virágcsokor,
mint valamikor.*

*Szereted-e még a kék ibolyát, az én virágomat,
megérted-e még a vágyaimat, s az én világomat?
Gyűlölöd-e úgy, mint én, a mai kor gépszívű népét,
s az ibolyát szereted-e még?*

*Szereted-e még a kék ibolyát, az én virágomat,
megérted-e még a vágyaimat, s az én világomat?
Gyűlölöd-e úgy, mint én, a mai kor gépszívű népét,
s az ibolyát szereted-e még? ”³⁵*

Canarro

A Canarro zenekar szintén swing zenét játszik. Pályafutásukat az utcán kezdték ketten, jelenleg a zenekar öttagú, és számos helyen fellép, például a Művészetek Palotájában (Müpa) is. Az itthoni swing zenekarokhoz hasonlóan, számukra is megmaradt a klubokban való zenélés és a klubokba járó törzsközönség, de az együttesek számos jazz-fesztiválon, művészeti központban, ünnepségen is megfordulhatnak.³⁶

³⁵ Szereted-e még a kék ibolyát—Szántó Gyula – dalszöveg, lyrics, video. (é. n.). Elérés 2022. október 17., forrás <https://songbook.hu/lyrics/83075/szereted-e-meg-a-kek-ibolyat>

³⁶ Webbolt. Fono. Hu. (é. n.). Elérés: 2022. október 24., forrás <http://webbolt.fono.hu/canarro.newyork.parizs.bu-dapest>

3. Interjúk

Az alábbiakban a szóban elhangzott interjúk rövidített változatai olvashatók, amelyek így, természetesen, az előbeszéd jellegzetes fordulatait is tartalmazzák.

3.1. Interjú Dennert Árpáddal

Dennert Árpád a hazai swing zene és kultúra egyik központi szereplője, zenekara az Árpi Show, ami kifejezetten '20-as, '30-as, '40-es évek stílusára fókuszál. Árpád szaxofonon és klarinéton játszik – a klarinét ebben a műfajban még elterjedt, a modernebb jazz, például a bebop esetében már sokkal ritkábban fordult elő. Saját zenekarán kívül a Hot Jazz Band Gramophoniában is fellép: ez az egyetlen olyan big band Magyarországon, ami leginkább magyar jazz-zenét ad elő. a '20-as, '30-as évekből – ilyen például az Oda vagyok magáért (zeneszerzője Fényes Szabolcs). A Kossuth díjas Hot Jazz Band zenekar alapfelállása a hattagú felállítás, azaz trombita, harsona, klarinét, bőgő, gitár, dob. Dennert Árpád a Benkó Dixielandben és a Szalóky Classic Jazz Bandben is muzsikál, mindenhol elsősorban swing tánczenét mutat be:

3.1.1. Az interjú összegzése

Dennert Árpád szerint szerencsére aránylag sok zenekar van itthon, akik játszanak hagyományos swinget, közöttük ismertebbek és kevésbé ismertek. A modernebb jazznek némileg több fellépési lehetősége van, ami nem feltétlenül a közönség valós igényét mutatja, hanem az adott klubtulajdonosok elképzelését a jazz szerepeltetéséről. Budapesten elenyészően kicsiny a jazz koncerthelyszíneinek száma: valójában két nagy jazzklub van, a Budapest Jazz Club és az Opus Jazz Club. Az Opusba szinte lehetetlen bejutni a swing zenével, a Budapest Jazz Clubba már egy kicsivel könnyebb, de ott sem preferálják ezt a stílust annyira, mint a modernebb jazzt. Szerinte mivel eddig 100 évet megélt a swing zene, továbbra is élni fog, csak több lehetőség kellene hozzá. Zenekara, az Árpi Show nagyrészt jazz standardecket, örökzöldeket dolgoz fel a Great American Songbookból, valamint egy-két saját szám is található repertoárjukon. Ami lényeges, hogy mindenki törekszik ezekben a zenekarokban a legautentikusabban átadni az amerikai swing korszak hangzását, improvizációit. Összegezve Árpád azt a következtetést vonta le, hogy a swingnek egyértelműen van jövője, a fiatal generációkat pedig hívni kell a koncertekre, hogy megszeressék ezt a zenét. Az a lényeg, hogy a zenész szeresse a műfajt, amit játszik, és persze a nézőnek is legyen kedvére, amit hall.

3.2. Interjú Szalóky Bélával

A trombitán, és pozánon is játszó Szalóky Bélát világszerte ismerik. Számos formációban fordul meg, sajátja a Szalóky Classic Jazz Band és a Hot Jazz Band Gramophonia, emellett vezetője a Magyarországi Készenléti Rendőrség zenekarának. Rengeteg külföldi klubban lépett már fel, számtalan nagy nevű művésszel zenélt.

3.2.1. Az interjú összegzése

A Szalóky Classic Jazz, amely kvartett formáció, kezdetben arra alakult, hogy az IF Cafe jazzklubban havonta örömmel játsszon. A zenekar zenei képviselőjének ötlete egy manhattani klubból, az Ear Inn Jazz Club nevű helyről ered. Ebben a klubban minden vasárnap este egy, az ő zenei felfogásukhoz nagyon hasonló stílusú kvartett játszik: Béla többször is muzsikált velük, amíg kint tanult.³⁷ Az amerikai zenekar Jon-Erik Kellso and the EarRegulars néven „fut”. (John-Erik Kellso – trombita, Matt Munisteri – gitár, Scott Robinson – szaxofon, John Alread – nagybőgő),³⁸ az itthoni felállásban Szalóky Béla trombitál, Gyárfás István gitározik, Dennert Árpád klarinétozik, szaxofonozik és Lutz János nagybőgőzik.) Nem kifejezetten swing stílusú zenélésnek tekinti Béla ezt a felállást, inkább klasszikus jazznek, mert ez a swing korszak előtti repertoár, a „pre-swing”: azok a szerzemények hangoznak tehát el, amik jóval a swing korszak előtt születtek, persze „swinges” stílusban. A gitárnak azért nagyon fontos a szerepe, mert helyettesíti a dobot, a harmóniak mellett ritmus szerepét is betölti. A swing-táncosok csak erre a műfajú zenére tudnak táncolni, mert a tánchoz szükség van a folyamatos 2–4 ütemű ritmizálásra, ahol a főhangsúlyok a 2. illetve 4. negyedre esnek.

Szalóky Béla szerint kizárólag a '20-as, '30-as évek zenéjét senki nem játssza Magyarországon, bár néhány éve volt egy koncert a Hot Jazz Band Gramophoniával, ahol specifikusan a '20-as évekből játszottak, Josephine Baker emlékére.³⁹ (A Hot Jazz Band Gramophonia repertoárja eredetileg inkább a '30-as évek vége, '40-es évek eleje: a periódus azt a swing korszakot idézi föl, amikor a Lindy hop és hasonló swing táncos formák jöttek létre.)

³⁷ Sunday jazz: The earregulars “sessions at the ear inn”. (2020, augusztus 9.). NYS Music. <https://nysmusic.com/2020/08/09/sunday-jazz-the-earregulars-sessions-at-the-ear-inn/> elérés: 2022. október 24.

³⁸ Jon-erik kellso and the earregulars. (é. n.). The Ear Inn. forrás <http://www.theearinn.com/music-schedule/2021/6/13/jon-erik-kellso-and-the-earregulars-return-on-sundays-in-june-1-330pm-weather-permitting-outdoor-show> elérés: 2022. október 24.

³⁹ Jegy.hu „Az én babám egy fekete nő” – Josephine Baker-emlékest / NEW ORLEANS SWINGFESTIVÁL. (é. n.). Jegy.hu. Elérés: 2022. október 24., forrás <https://www.jegy.hu/program/az-en-babam-egy-fekete-no-josephine-baker-emlekest-new-orleans-swingfestival-91424>

Szerencsére Magyarországon elképesztő divatja van a swing táncnak, a táncosok újra divatba hozták a swinget, ez a megoldás kulcsa. A bulikon kötelező autentikus swing zenét játszani, mert ők csak arra tudnak táncolni. – van egy olyan kör Magyarországon, akik jól értik, és kiválóan tudják ezt játszani. Amíg létezik swing tánc, addig swing zene is lesz, ez a tökéletes mód arra, hogy a fiatal generációk között populárisabbá tegyék e zenét. Már nem lehet úgy swing zenét játszani itthon, hogy táncosok ne jelenjenek meg, ne kezdjenek el táncolni.

Szalóky szerint Magyarországon szokás volt mindig újratemetni a műfajt, de ha jazzről beszélünk, bármely műfajt lehetne temetni. A swing zenének vannak itthon komoly fesztiváljai, például a Bánki Jazz Fesztivál, a Kecskeméti Jazz Fesztivál, ahol csak swing zenét hallani. A fővárosi jazz klubokban sajnos nincs swing zene. Budapesten túl kevés a helyszín, a Budapest Jazz Clubban valami oknál fogva nincs helye a swingnek, az Opus Jazz Club nagyon deklaratívan műfajspecifikus, így marad az If kávézó, és persze azok a helyszínek, ahol swing tánc van.

A swing aranykora a két világháború közötti időszak volt. Különösen a '30-as években nyílt rengeteg mulató, tele voltak Budapest utcái a mulatozókkal. Több mint 20 big band működött egy időben, ami óriási létszám. 80–90 trombitásnak volt minden este fizető munkája. Ilyen volt például a Martini zenekar. Jelenleg Budapesten, sajnos, nagyon kevés az aktív big band, a két leghíresebb a Modern Art Orchestra és a Budapest Jazz Orchestra.

Jól definiálható az oka, hogy a virágkor után miért szűnt meg majdnem teljesen a swing. Szalóky Béla szerint a szovjet befolyás miatt volt akkora „mázlink”, hogy a swings műfajokat, a big bandeket leváltották a szovjet zenekultúra aktuális politikai rendszeréhez illeszkedő zenéi. Az '50-es évekre tehető a legnehezebb időszak: az akkori kultúrpolitikában megjelent a 3T, a „Tiltott, Türt, Támogatott”. A swing a jazzel együtt eleinte gyakorlatilag a tiltott kategóriában szerepelt, később nagy nehézségek árán a túrtbe került át. A jazzről azt mondták, hogy az imperializmus, a kapitalizmus tönkreteszi a fiatalokat, mint a Coca-Cola, és semmi nincs olyan káros hatással a szocialista ember fejlődésére, mint az amerikai zene.⁴⁰ De a jelenkori jazzéletben már rengeteg olyan magyar zenész van itthon, akikre rettentő büszkének kell lenni. Olyan szituációkban állják meg a helyüket, olyan helyekre jutnak el, és olyan nevekkel játszanak együtt, amire szerinte egyértelműen rá lehet mondani, hogy világszínvonalú. Ez a swing zenével is így van: sok olyan zenész akad itthon, akiket a világ bármely színpadára bármilyen zenekarral fel lehet engedni.

⁴⁰ Ttt. (2022). In: Wikipédia. <https://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=TTT&oldid=24671227> elérés: 2022. október 24.

Az itthoni jazz színvonal sok mindentől lett ilyen kimagasló, de elsősorban nem az oktatás minősége miatt. A rendszerváltás idejében akár a politikai és a technológia változások miatt nagyon kinyílt mindenkinek a világ.⁴¹ Addig nagyon kevés embernek volt Magyarországon jazz felvétele: amíg Nyugat-Európában, Amerikában be lehetett menni egy boltba, és megvásárolni a zenei anyagot, nálunk erre nem nyílt lehetőség. Régi szalagos magnókról próbáltak másolatot készíteni a magyar emberek. Később a határok is kinyíltak, könnyebb lett utazni, így a magyar zenészek elkezdtek hozzájutni a felvételekhez, elkezdték hallgatni azokat a stílusokat, amiket a saját elképzeléseik szerint játszottak, aztán kiderült, hogy „az nem egészen úgy van”. Majd következett az a korosztály, amelynek a kommunikáció már nem volt probléma, bejárhatták a világot. A jazz-zenészek el tudtak kezdeni kapcsolatokat felépíteni külföldön, úgy élhettek, mint bármelyik amerikai, vagy nyugat-európai muzsikus. Ez nyilván hozzájárult, hogy a színvonal az rengeteget változott az évek során, és kiderült, hogy abszolút világszínvonalú muzsikusok gazdagítják hazai zenei életünket.

A jazznek „elképesztő története van”, a swingről nem beszélve, de ami a legfontosabb, hogy a swingnek (is) van jövője amíg táncolják, ez a kulcsa a népszerűsítésnek.

3.3. Interjú Hibály Mónikával

Hibály Mónika a Pepita Klub egyik vezetője: ez az egyik legkeresettebb, leghíresebb swing tánc egyesület itthon. A klub közössége rendszeresen táncol élő zenére, így a swing zenét játszó muzsikusoknak legalább hetente van lehetőségük ott örömet játszani a táncosoknak.

3.3.1. Az interjú összegzése

Hibály Mónika szerint a táncparketten három dolog létezik, a zene, a táncos és a partnere. Ebben a hármas körforgásban olyan szabadságot, játékot képes megélni a táncos, amit más nem pótolhat. Véleménye szerint együtt élni a zenével és valaki mással abban a pár percben olyan szimbiózist jelent, mely megismételhetetlen: valóságot jelent, egyben másik világot, amiben mindent hátra hagyhat az ember a hétköznapjaiból. A táncparketten történt legszebb megéleéseket egy párkapcsolathoz hasonlította beszélgetésünk során. Nagyon fontosnak tartja, hogy mindenki megtalálja a saját zenei stílusát, ami a legjobbat hozza ki belőle, és megélni ezt egy oly partnerrel, akivel sokkal inkább beszélnek egymás táncos nyelvét, mint bárki mással.

⁴¹ Rendszerváltozás Magyarországon 1987-1990. (é. n.). forrás https://felsooktatas.oktatoalapok.mnl.gov.hu/rendszervaltozas_magyarorszagon_1987_1990/tartalom/tanulmany?id=1 2022. október 24.

Mónika véleménye szerint amikor elkezd valaki táncolni, nehéz elképzelni, milyen lesz számolás nélkül, a lábakat keresgetve, bizonytalanok érezve megélni a zenét, de amikor már a mozdulatok nem előre eldöntöttek, csak hallgatja az ember a zenét és átadja annak magát, hagyja, hogy a teste a zenére keljen életre, az az érzés, amikor teljesen megéli a pillanatot. A swing műfajáról úgy véli, eddig egyetlen zenében sem érezte annyira otthon magát, egyet sem érzett annyira magáénak, mint a swinget és a jazzt. Neki ez már életforma, végigkíséri napjait az ébredéstől az elalvásig. „A swing zene a testünk mozgatórugója a táncparketten.” (Itt fogalmazódott meg legfontosabb felismerésem, amit a Szalóky-interjú is alátámaszt: addig biztonságosan állítható, hogy fennmarad a swing zene, amíg él a swing tánc kultúrája.) Hibály Mónika szerint egyik nincs a másik nélkül. Sokan nagyon későn fedezik fel maguknak ezt a zenei világot, néhányan soha. Amíg tánc van, erre a zenére biztosan szükség lesz, amíg van, aki játszon ilyen zenét, addig élni fog – bár tény, hogy nagyon nehéz nyitni és szélesíteni a kört és népszerűsíteni itthon a jazz zenét és swing táncokat.

Hibály Mónika családi háttéréből nem hozott jazzt, családjukban ez sosem került palettára. Mikor fiatal volt, a szülei sokat hallgattak zenét és énekeltek neki. Időnként még táncolni is táncoltak a szülei, és Mónikának ezek a pillanatok megmaradtak a mai napig, mert azt látta, hogy akkor voltak a legboldogabbak, amikor táncoltak, vagy énekeltek – vagy akár együtt a kettőt. Ettől kezdve az ő élete teljesen a tánc és a zene irányába fókuszált, de itt még nem volt szó jazzről. Aztán énekórán hallott jazz-zenét, ott kezdődött az áttörés: annyira magával ragadta a műfaj, hogy kért a szüleitől CD-t (ekkor mindössze 13 éves volt). Miután felköltözött Budapestre, nagyon nem találta a helyét, egyetemi hallgatótársával elkezdtek járni táncórákra, Lindy hop-ra. A mindennapjaik része lett a swing táncóra, de fogalmuk sem volt, mi az a swing. Egy évvel később sikerült eljutni egy swing koncertre, ahol kinyílt a világ, onnan kezdődtek a táncos koncertek, fesztiválok – Harreng Dance Camp, ami a swingesek Mekkája Európában.

Amikor napokon keresztül táncol az ember, nem érzi, hogy sajog a lába, alig aludt. Napközben táncórákon, éjszaka a táncparketten, és ez örök körforgás marad. Hibály Mónika éveken át küzdött azért, hogy jobb legyen, hogy jó swing táncos, jó tanár legyen. De aztán rá kellett jönnie, hogy ehhez az egyetlen út: „nem foglalkozni semmivel és bőszen kísérletezgetni a zenével és a táncpartnerrel”. A nyitottság nagyon fontos, ahhoz, hogy valaki élvezze ezt a műfajt. Mónika immár tíz éve tanít, és mindennél jobban élvezi, nem tudja megenni, ahogy a jazz-zene hallgatást sem. Nem telik el nála úgy nap, hogy ne hallgasson jazz-zenét.

Hibály Mónikáék 9 éve hoztak egy döntést, hogy formálnak egy olyan közösséget, ahol a swing tánc és a swing zene kerül a középpontba, ez a Pepita Klub. A swing táncosoknak elmenni egy saját rendezvényre egyenlő azzal, hogy otthon, barátok között, biztonságban vannak, és ezt az érzetet a tánc és a zene ötvözése adja. A zene nyugtató hatású, ahogy a tánccal együtt örömet is okoz, emellett nagyon kedves barátokra lehet találni a jazz-zenének és táncnak köszönhetően. Szerintük ez a közösség egy kis szubkultúra, ami konkrét swing táncokkal foglalkozik, azaz a Lindy Hop, Balboa, Blues, Shag. Igazából a swing táncosok mind ismerik azt a harminc embert, aki játssza itthon ezt a műfajt, és minden formációra szívesen táncolnak. Ha a swing zenekarokról van szó, nehéz együtttest vagy zenészt mondani, mert akkor élvezik a táncosok a legjobban a koncertet, ha lehet hallani és látni, hogy a zenészek is élvezettel játszanak. Amikor Szalóky Béla színpadon van, akkor ez általában megvalósul.

3.4. Interjú Nagy Ivánnal

Nagy Ivánt egyrészt azért választottam interjúalanyként, mert a műfaj egyik legelismertebb képviselője Magyarországon, másrészt ő az édesapám, aki letagadhatatlan szerepet játszik abban, hogy a swing zene életem szervező része lett. A Zeneakadémián karvezetést végeztem, és kürtölt is, klasszikus zongorát a mai napig gyakorol. Véleménye szerint érdekes a klasszikus zene irányából megközelíteni a jazzt: biztos, hogy előny sok szempontból, és biztosan nehézség is, a kottához való kötöttség miatt.

3.4.1. Az interjú összegzése

Nagy Iván zenész családban nőtt fel, először a klasszikus zene irányába fordult a családi háttérből adódóan, a Zeneakadémián tanult. Később elkezdett érdeklődni a jazz iránt: először a ragtime stílussal találkozott, ezért alakítottak egy ragtime bandát abban a hitben, hogy ez a jazz-zene. Ezen keresztül találkozott a jazz válfajaival, majd ennek köszönhetően jutott el a swing műfajig. A klasszikus zenei háttérből adódóan a kottanélküliség eleinte nehézségeket okozott neki, mert amíg a klasszikus zene (sajnálatos módon) mára szinte teljesen kottához kötött, a jazznek épp a kottanélküliség az egyik lényege. Igazán azt az utat vallja Iván, hogy fül alapján a legkönnyebb a jazzt megtanulni, a jazzre ráérezni, persze az elméleti tudással együtt teljes az egész. Nagy Iván a swing műfajában muzsikál közel 30 éve, tagja a Hot Jazz Band Gramophoniának, az Árpai Show-nak, a Benkó Dixielandnek, és sok más formációnak. Kedvenc swing zenészei között szerepel Count Basie, Duke Ellington, Fats Waller, Art Tatum és Oscar Peterson, de a modernebb hangzásból is sokakat kedvel, ilyen például Bill Evans.

Ami elsősorban magával ragadta, az a műfaji sajátosság, a dallamosság, a vidámság. Valahol van egy fal a swing korszak és a bebop között, a '40-es évekig van egy amolyan „mosolygása” ennek a műfajnak, később kicsit elmegy depresszív irányba, különösen a balladákon keresztül. Egyrészt ez szórakoztató zene, amely pódiumon is megállja a helyét, de táncolni is lehet rá, a kettőnek az ötvözete adja a népszerűséget. A swing tánc fesztiváloknak óriási a kereslete Magyarországon, de persze ez azért nem mérhető a populáris műfajok népszerűségéhez. A kulcs az, hogy be kell vonni a fiatalokat a swing tánc körébe. A mai fiatalság sajnos azt sem tudja mi az a jazz-zene, és ez nagyon nagy probléma. Megkérdez valaki egy fiatalabb embert arról, hogy szereti-e jazzt, és fogalma nincs, mi az, vagy hogy ennek egyáltalán mekkora kultúrája van itthon, és mekkora kincs. Legtöbbször valami elvont zenei stílusra gondolnak a fiatalok, valami alternatív, kortárs misztikus jazzre, mert egyszer lehetséges, hogy hallottak valahol valamit, és csak az maradt meg bennük, ha jazzről van szó. Nehéz felvenni a lépést az aktuális zenei műfajokkal, amelyek jönnek-mennek a világban, de már kirajzolódott, hogy a jazz örök és maradandó, és mindig meg tud újulni.

4. Összegzés, reflexió

Kutatásomnak kiemelt célja volt, hogy a jazz műfaján belül megjelenő swing rétegen belül hogyan lehetne fenntartani és populárisabbá tenni a fiatal generációk körében. A történeti összefoglaló egyértelműen megmutatja és világossá teszi, hogy ennek a zenének kulcsfontosságú, éltető eleme a közönséggel való szoros kapcsolata. Az élő közeg elsősorban a szórakoztatásban volt jelen, amely eleinte elválaszthatatlanul fonódott össze a kor népszerű tánczenéjével, s ez gyakorlatilag így maradt egészen a korszak végéig. A legkiválóbb zenészek utat találtak később a koncerttermek pódiumaira és meghódították ott is közönséget, de az ötvenes évektől kezdve mégis elszakadás figyelhető meg a közönség és a jazz műfaja között. A populáris zene újabb és újabb műfajokat fedezett fel magának, mindeközben a jazz egyre inkább a szűkebb rétegek szórakozása lett. Mivel a klasszikus műfaj viszont kiválóan alkalmas tánczenére, a népszerűsítés is ezen a területen tud újra és újra megújulni és ezt képes a műfaj fennmaradni.

Abban szerencsés helyzetben vagyok, hogy a jazz és a swing műfajával való szoros – mára már szakmai – kapcsolatom miatt is testközelből látom és tapasztalom a műfaj fennmaradásának kulcsát, a közönséggel való élő kapcsolat fenntartásának ápolását, amely, elsősorban a számos eredményesen működő táncsoporton keresztül, egyre hatékonyabban valósul meg itthon és számos környező országban is. Erre utal a nemzetközi swing tánc fesztiválok sikeres megrendezése. Hazánkban több mint 10 alkalommal rendezték meg 30 országból, több ezer nemzetközi résztvevővel, az élőzenével kísért Lindy Shock nemzetközi tánctábort és fesztivált, amely az egyik legjobb példa a műfaj erős jelenlétére napjainkban.

Dolgozatom témájának választása azért esett a swingre, mert a jazzen belüli műfajok közül ez az a stílus, amit laikusként a legkönnyebb befogadni: dallamos, kedves és könnyed a hangzásvilága. Azt is tapasztalom, hogy erről a stílusról hallanak a legkevesebbet azok a hallgatók, akik nem zenészek, de szeretik a jazzt hallgatni. Az interjúk megerősítik, hogy amíg van swing tánc, addig van swing zene. A swing zene működhet önmagában is, de ehhez hallani kell róla. Miközben szakdolgozatomhoz kutattam a különböző forrásokat és olvastam a jazz történetét, elképedtem azon, milyen sokszor korlátozta a világ a szabad jazzelést. Pedig attól jó egy „rázás”, azaz improvizáció, hogy nem mereven hallgatja a zenész, épp mi a harmóniamenet, hanem elengedi magát, és játsza, amit érez, (persze a jó „time” fontos). Ahol a jazz a „tűrt” kategóriában van, ott mégis hogyan lehet felszabadító hatása, hangulata? Elképzelhetetlen.

A korai jazz stílusok kialakulásának kezdetével a történelem során a jazz egy olyan újdonságot hozott a közéletbe, aminek társadalmi, esztétikai, kulturális értéke van. Az itthoni jazz-zenészek kiemelkedően tehetséges, sokrétű muzsikusként. Ilyen szintű jazzelés Európában nem sok helyen fordul elő máshol – nem a lehetőségekre, helyszínekre, oktatásra gondolva, mert az sajnos nagyon kevés, hanem a jazz muzsikusként zenei képzettségére, amit nem csak a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen tanultak, hanem az évek során alakult ki. Itthoni kedvenceim Szakcsi Lakatos Róbert, Oláh Kálmán, Orbán György, Gyárfás István, Tóth Áron, Pocsai Kriszta, Bolla Gábor, Jónás Géza.

Kutatásomnak köszönhetően és családi háttérrel adódóan, valamint saját hobbim miatt is volt szerencsém az utóbbi egy évben heti rendszerességgel jazzkoncertekre járni. Leginkább az tűnt fel a különféle koncerteket hallgatva, hogy a szív és a lélek egyaránt teljesen előjön a jazz-zenészek előadásmódjában. A jazz egyik leglényegesebb része az improvizáció, így legérdekesebb azt megfigyelni, hogy a zenészek személyisége mennyire jelenik meg az improvizációjukban. (Persze ez műfajtól, korszaktól is függ: a swingen belüli improvizáció sokkal visszaénekelhetőbb, a tradicionális megközelítés miatt befogadhatóbb, a bebop-tól kezdve az improvizáció sokat változik, sőt, a swingnél is először a kollektív improvizáció volt jellemző, aztán a hot szólók). Ha egy dolgot kellene kiemelni eddigi jazz-pályafutásomból, az az, hogy improvizációban nincsenek rossz hangok, csak rossz helyen. Lehet, hogy az akkordhoz, akkordmenethez épp nem illik oda egy hang, de ha az jó időben, jó „time”-ban van, akkor jó jazz. Nem véletlenül volt nagy hatással a feketékre ez a zene: ez volt a szabadság, a felszabadítás. A jazz maga a szabadság.

Személyes benyomásom az interjúk készítésekor, hogy mindenki szeretne egyre jobban zenélni és egyre jobban táncolni. A jazz egyik legfontosabb alkotórésze a zenész érzésvilága, ösztönös szabadsága, a mondanivaló megfogalmazásának módja, nem pusztán a jó hangok fegyelmezett játéka egy adott harmóniára. Az előadó elengedi magát, átadja magát a jazznek, ráérez a megfelelő time-ra, a hangok jó helyére, a jó swingre. Talán ez a legnehezebb, és nehéz megtanulni. Én is megtapasztaltam a Budapest Jazz Club egyik jam sessionjén: az a legfontosabb, hogy a zenész érezze jól magát abban a standardban, amit éppen játszik, és adja át érzéseit, önmagát a zenének. Amikor ezt megértettem, a zene teljesen más perspektívát kapott, a felszabadultságot, az örömet hozta el az előadásban. A swing koncertek hangulata is ezt a felszabadultságot sugározza, erre kell ráérezni zenészként, táncosként.

5. Felhasznált irodalom

Gonda, J. (1979). *Jazz: Történet, elmélet, gyakorlat* ((Átdolg. bőv. [kiad.]). Zeneműkiadó.

Jávorszky, B. S. (2014). *A magyar jazz története*. Kossuth Kiadó.

Pernye András. (2007). *A jazz*. Noran.

Thompson, Beth. „This Old Hammer - Beth’s Notes”. *Beth’s Notes Preschool & Elementary Music Lessons & Songs*, 2015. február 19., <https://www.bethsnotes-plus.com/2015/02/this-old-hammer.html>. Elérés: 2022. október 24.

Lighthouse. (2015, június 7). *A jazz története*. Lighthouse. <https://baloghpet.com/2015/06/07/a-jazz-tortenete/> Elérés: 2022. október 24.

www.latomus.eoldal.hu. (é. n.). *Mi a spirituálé és a gospel?* TABULA CANDIDA., forrás https://latomus.eoldal.hu/cikkek/Negro_Spiritual_and_Gospel/Spirituale_es_gospel.html Elérés: 2022. október 24.

www.komoly-zene.eoldal.hu. (é. n.). *Korál*. KomolyZene., forrás <https://komoly-zene.eoldal.hu/cikkek/mufajok/koral.html> Elérés: 2022. október 24.

A spirituálé különös története. (é. n.). GNL911. Elérés, forrás https://elmehunyor.blog.hu/2018/12/17/a_spirituale_kulonos_tortenete

Mi az a swing? – Keep swinging. (é. n.). Elérés: 2022. október 24., forrás <https://www.kepswinging.hu/mi-az-a-swing/>

Bényei Tamás. (2016, május 11). *Hot Jazz Band*. <https://hotjazzband.hu/benyei-tamas> Elérés: 2022. október 24.

Szereted-e még a kék ibolyát – Szántó Gyula. Dalszöveg, lyrics, video. (é. n.), forrás <https://songbook.hu/lyrics/83075/szereted-e-meg-a-kek-ibolyat>

Webbolt. *Fono. Hu*. (é. n.), forrás <http://webbolt.fono.hu/canarro.newyork.parizs.budapest> Elérés: 2022. október 24.

Sunday jazz: The earregulars “sessions at the ear inn”. (2020, augusztus 9). NYS Music. <https://nysmusic.com/2020/08/09/sunday-jazz-the-earregulars-sessions-at-the-ear-inn/> Elérés: 2022. október 24.

Jon-erik kellso and the earregulars. (é. n.). The Ear Inn. forrás <http://www.theearinn.com/music-schedule/2021/6/13/jon-erik-kellso-and-the-earregulars-return-on-sundays-in-june-1-330pm-weather-permitting-outdoor-show>

Jegy.hu „*Az én babám egy fekete nő*” – Josephine Baker-émlékest / NEW ORLEANS SWINGFESZTIVÁL. (é. n.). Jegy.hu. forrás <https://www.jegy.hu/program/az-en-babam-egy-fekete-no-josephine-baker-emlekest-new-orleans-swingfesztival-91424>

Ttt. (2022). In Wikipédia. <https://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=TTT&oldid=24671227> Elérés: 2022. október 24.

Rendszerváltozás Magyarországon 1987-1990. (é. n.). forrás https://felsooktatas.oktatalogok.mnl.gov.hu/rendszervaltozas_magyarorszagon_1987_1990/tartalom/tanulmany?id=1 Elérés: 2022. október 24.